

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, féloldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendemény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 krajcár.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Bartha Béla dr. jogtanárhoz** (Nagy-Csapó-utca 396.) intézendők.

JOÓ ISTVÁN

1836–1898.

Sokkal nagyobb a veszteség, mely Joó István halála által ev. ref. egyházunk összeségét érte, semhogy annak méltó kifejezésül szolgálhatna az a fájdalmas, de rövidke tudósítás, melyben e gyászos esetet a közrészvét méltó tárgyául egyetemes egyházunk közönségének legutóbb hírül adhattuk.

Joó István úgy egyéniségének belső értékénél, szellemi és erkölcsi tartalmánál, mint egyházi közéletünk terén elfoglalt külső állásánál fogva egyik kimagasló alakja volt e közéletnek, a kinek letünése tehát nem történhetik meg a nélkül, hogy a veszteség érzetét ne ébresztené fel mindenütt, a hol csak e hazában református köztudat él.

Mint egykor egyik kiválóbb egyházunk buzgó lelkésze, majd két évtizeden keresztül mint debreceni főiskolánk tanítóképző intézetének, e nemben legfontosabb és legnagyobb hatású iskolánknak vezetője s magas színvonalra való fejlesztője s végül az utóbbi pár év alatt mint tiszántúli egyházkerületünk tíz gymnasiumának és két felső leányiskolájának felügyelője, mindenütt annyi hívatottságot, buzgalmat és erőt fejtett ki egyházunk érdekében, hogy ez őt a közönséges mértéken jóval felül emelte s a közelismerésre és becsülésre méltónak bizonyította.

Különösen nehéz feladatot oldott meg

legutóbb elfoglalt felügyelői állásában, a melyet mint egészen új hivatali kört, neki kellett megalakítania, tartalommal megtöltenie s úgy kidomborítania, hogy az ne váljék, amint nagyon könnyen történni lehetne volna, költséges sine curá-vá, hanem középiskolai tanügyünk fejlesztésének és rendben tartásának élő, elevenítő és nagyhatású tényezőjévé emelkedjék.

És valóban, nemcsak elismerni, de csodálni voltunk kénytelenek azt a lázas igyekezetet, azt a nyúgodni nem tudó nemes becsvágyat, a melylyel a boldogult e felügyelői állását betölteni törekedett. A mikor ezt láttuk; a mikor tapasztalunk kellett, hogy milyen önfeláldozással, életkora és fogyatkozó testi erejével arányban nem álló erőfeszítésekkel igyekszik széleskörű képzettségét újabb szakszerű tanulmányok és tapasztalatok által még folyvást öregbíteni, csupán azért, hogy fontos állásában egyházunk tanügyének még hasznosabb szolgálatokat tehessen: akkor váióban a halála által okozott veszteséget még életének az a tragikus vonása is fájdalmasabbá teszi reánk nézve, hogy éppen akkor kellett sírba hanyatlania a derék férfiúnak, mikor a legsikeresebb tevékenység minden lehető feltételeivel láthatott volna nehéz feladata megoldásához.

Nem ok nélkül történt tehát, hogy még életében kivíta minden jók elisme-

rését • ennek mintegy kifejezéséül legmagasabb tanügyi testületünknek, az egyetemes tanügyi bizottságnak elnöki tisztevel tüntettetett ki, s e diszes új állásában is azonnal addig ott szokatlan tevékenységet indított meg.

De nem ok nélkül való jelenség az sem, hogy váratlanul bekövetkezett halála az egész ref. magyar egyház körében élénk részvétet és fájdalmas érzéseket ébresztett.

Joó István egyéniségét és működését különösen értékessé tette egyházunk körében az is, hogy ő egyike volt az elmúlt küzdelmes, de szép idők ma már nagyon megkevesbedett azon tisztos alakjainak, a kiket egész lényükben, közfelfogásukban és működésükben a legtisztább liberalizmus hatott át, a melyet sem a kortársai között gyakori ósdiság, sem az ifjabb nemzedék utilitarizmusra hajló szelleme áttörni, megvesztegetni vagy csak gyengíteni is — képes nem vala. Joó István egész gondolkozásában modern ember volt a szó nemesebb értelmében, a kivel mindenütt találkozunk lehetett, a hol a józan haladás érdekében küzdenek legjobbjaink.

A veszteség, természetesen, legközvetlenebbül s legérzékenyebben tisztántúli ref. egyházkerületünket érinti, a mely az elhunyt férfit közhasznú életműködésének kiváló színtere vala s mely kerületnek úgy egyházi mint világi fejei Joó Istvánban alig pótolható bölcs tanács-

adójukat s leghívebb és legbensőbb támogatójukat veszítették el. Tisztos agg főpásztorunk bölcsesége és jóságos szelidsége a Joó Istvánnal való lelki rokanságból merített nem csekély erőt és támogatást; szeretett főgondnokunk megbecsülhetetlen egyházas buzgósága, tanügyünk iránt való lelkesedése, széles látkörre támaszkodó szabadelvűsége s puritán egyszerűsége bizonyára az egykori gondos nevelő s a későbbi hű ember s bizalmas jó barát nemes szellemének jótékony hatása alatt fejlődött és izmosodott meg egyházunk javára és dicsőségére.

Joó István maradandó emléket hagyott maga után irodalmi munkássága által is s elhunytával egykori szerkesztőjét, utóbb egyik legbuzgóbb támogatóját és előkelő munkatársát veszítette el benne a Debr. Prot. Lap is.

Emléke élni fog közöttünk munkáiban és szellemének hatásában; s mi, a kik utóbbi állásának elfoglalása alkalmával némi kételyeket tápláltunk a bolgogult férfit hivatottsága felől: ma első sorban tesszük le sírjára a legnagyobb elismerés és kegyeletos tisztelet koszorúját.

Legyen áldott emlékezete s buzdító és gyümölcsöző életpályájának példaadása!

B. L.

TÁRCA.

A psychologia legközelebbi föladatai a paedagogiában.*

Irta: *dr. Pallagi Gyula.*

(Folytatás.)

Az elmondottak igazolhatják, hogy miért foglalkozom a tanításnak inkább a *miként-jével*, mint a *mi-jével*. Ösztönszerűleg fejlettek ki idők folyamán a tanításnak bizonyos módjai és formái. A tudatos és megírált nevelési eljárás, úgy szólván a legújabb korzülötte, körülbelöl Pestalozzi az első, aki gyakorlati irányban s Comenius, aki elméletileg megindította a tudatos fejlesztést. Aztán a Rousseau, de különösen a Herbart nevével van kapcsolatban a módszernek céltudatos kidolgozása, s e nyomokon indulva, lépésről lépésre constatálnunk lehet, a mint a lélektani kritika mélyebben és mélyebben hatol be a nevelés-tudományba.

Rendezzi a tudományokat psychologiai és logikai elvek szerint és segítségére siet a tanulóknak ugyan ezen elvekkel . . .

Ilyenformán ma már körülbelöl azon a ponton vagyunk, hogy ha nem is tudnánk egészen igazolni, hogy a mit tanítunk, azt tanítani helyes, tisztára kimutatjuk, hogy a módszer, a mely szerint tanítunk, közel jár a helyeshez.

* Tisztántúli tanáregyesület közgyűlése 1897. decz. 29. Debreczen.

Természetesen csak *közel* jár.

A tudomány applicatioja csupán követheti a tudományt, hogy lépést is tartson vele, az, a mily kívánatos, époly nehéz.

Én ez alkalommal csupán egy pár mozzanatra kívánom fölhívni a m. t. hallgatóság figyelmét, a melyeknél az alkalmazás még hátrább van a tudomány követelményeinél.

Megjegyzéseim egyáltalán nem tartanak igényt a teljességre, s az alkalom természete szerint is inkább csak *egyszerű újmutatások* kívánnak lenni, nem pedig részletes bírálatok vagy határozott javaslatok.

Azonkívül, bár általánosíthatók is, egyelőre nem céljuk túlterjeszkedni a középiskola körén.

I.

A tanulás időpontja és tartama.

Érdekes dolog, hogy arra nézve, hogy mekkora idődarab a legegyszerűbb az egyházamban való szellemi foglalkozásra, — a legsajátságosabb véletlen lett az irányadó.

Az a véletlen, hogy annak idején, az eszmélés első századainak valamelyik bölcese, ő tudja mi okból, épen 24 darabra látta czélszerűnek beosztani a napot.

A derék bölcs bizonyára nem álmodta, hogy e fölosztásával egy évezredekre szóló s 6 éves leánykákra époly mint 24 esztendő egyetemi polgárookra érvényes paedagogiai időegységet is alkotott meg.

Különben semis lehetett volna az ambiciója, hiszen ő még sem élettani, sem lélektani tanulmányokkal nem foglalkozott, gymnásiumban sem tanított, tehát

Államsegély és ref. gymnasiumaink.

III.

Nem az államsegélyben van tehát a baj, a mely prot. tanügyünket fenyegeti, hanem általában a *prot. közszellem hanyatlásában* s a *prot. tanügy elszintelenedésében*, a mi épúgy érezhető az önerejükön, saját alapítványaikból fennálló, mint államsegélyes gymnasiumainkban. Valamint egyháztársadalmi életünkön alig érzik a prot. színezet s a szűk-körü felekezetieskedést akarva kerülni, eljutotunk egész a felekezetenküliség határáig: úgy iskolai életünkben is legfőlebb egy-két kálvinista traditio fentartása teszi még gymnasiumaink prot. jellegét, de más különben rom. kath. író tankönyvéből tanítjuk még hazánk történelmét is. Igaz, hogy tanintézeteink a magyar középiskola általános jellemében is a nemzeti köznevelődés ügyét szolgálják, de a prot. iskolának mégis prot. szellemtől áthatva s a prot. egyház érdekeit ápolva kellene nemzeti hivatását teljesítenie.

Megengedem, hogy e baj talán még jobban érezhető az államsegélyes gymnasiumokban, a hol a minisztertől kinevezett egyes tanárok az állami hivatalnok jellegével lévén felruházva, még könnyebben felejtetik a prot. tanár hiva-

tásából folyó köteleességeket. De hiszen egyéni természet szélsőségeivel találkozunk bármilyen tanintézetnél is, a testületi szellem könnyen ellensúlyozhatja az e fajta törekvéseket.

Ugyanazért gymnasiumaink prot. jellemének megóvása és fejlesztése érdekéből kiválóan fontosnak tartom a *prot. tanári közszellem ápolását*. Nekünk nem elég állami képesítő oklevelet szereznünk, hanem prot. érzülettől és gondolkodástól áthatva kell hivatásunkat teljesítenünk; ezt a testületi közszellemet pedig csak az egymással való érintkezés, összetartás útján fejleszthetjük. Sajnálatos, hogy az országos prot. tanári egyesületet annyi próbálkozás után sem sikerült összehoznunk, azért legalább egyházkerületünk tanárainak nem kell a testületi összetartó működés fonalát elejteniök. Akár tanári értekezletek tartása, akár állandó egyesületi élet útján fejlesztenünk kell az összetartozás érzetét, hogy egymás törekvését, gondolkodását megismerve és összeegyeztetve, egységes prot. szellem hassa át iskolai munkánkat.

A prot. neveléshez továbbá szükségesek *prot. szellemű tankönyvek* is. Nem felekezeti egyoldalúság az, a mit e tankönyvektől kívánunk, hanem egyházunk szellemének hű visszatükrözése, hogy pl. a történelmi kézikönyvekben

az a kérdés sem érdekelhetne, hogy vajjon minden osztályban, minden nemnél és kornál, minden tantárgyban egy és ugyanakkora időtartam szükséges-e a tanulásra, vagy pedig talán különbségtételek volnának célszerűek?

Ennélfogva azt hiszem, ő, az alapító, nem venné rossz néven, a tanulásra ítélt nemzedékek pedig, illetőleg az azokból fejlődő generációk nagyon is jó néven vennék, ha e kérdés egyszer gyökeres átkutatás alá kerülne, s a tudományos tapasztalat eredményeinek megfelelőleg rendeztetnék.

... Erre a kérdésre eleddig igen kevés paedagogus fordított figyelmet.

Remélhetőleg annál több fog ezután.

Kraepelin heidelbergi tanár, kiváló psychiatell szerzett nagyobb érdemeket e kérdés vizsgálatában.

Leszűrt, megállapított igazság gyanánt forgalomba hozható eredményeket azonban még eddig ő sem állapított meg.

Annyit sikerült kimutatnia (a mit különben minden vizsgálat nélkül, úgyszólván ab in visis hajlandó volna az ember kimondani) hogy a jelen beosztás, mely mindenféle szellemi munkának (egyébiránt épígy a tornának is) valamint minden korú és nemű tanulóknak egyenlő mértékkel való mérését hordja magával, nem helyes. S hogy az agy munkabírása nagyon is lényegesen függ az igénybevevő föladat minőségétől és az életkortól.

Ez és körülbelül csak ennyi is e vizsgálatoknak ez időszertint végérvényesekül elfogadható resultatuma.

... Valamicskével több eredményhez vezetett, de

könnyebben is megoldható a kérdésnek az a másik része, hogy a nap folyamából mely időre legcélszerűbb tenni a tanítás óráit.

Itt már csaknem pusztán az élettan körén belül döntésre lehet hozni a dolgot.

Meg kell vizsgálni, hogy az evéstől aivástól, s más normális functioiktól hogyan függ az agynak a munkaképessége.

E vizsgálatok jórészt már végre vannak hajtva a physiologiában s a paedagogusnak nem volna egyéb föladata, minthogy a kész eredményekről tudomást szerezzon s azokat fölhasználja.

E fölolvadás jellege nem engedi meg, hogy itt részletesebb tárgyalásba bocsátkozzam s egyszerűen csak elmondani kívánom a saját nézetemet, a mint az, a tanulás idejét illetőleg, az idevágó munkák tanulmányozása alapján kialakult.

E szerint, a mi most mi tanulási viszonyaink közt, föltéve, hogy a tanuló 7 órakor reggelizik és 12 órakor ebédel, a tanulásra legcélszerűbben a dél-előttől a $1\frac{1}{2}$ 9— $3\frac{1}{4}$ 12-ig terjedő időszakot, s a délutánból a 3—5-ig terjedő időt kellene fölhasználni.

S ez időtartamokat aztán 12—15 perces szünetekkel megszakítva az elvégzendő tananyag mennyiségére és minőségére fektetett lélektani meggondolások alapján kellene beosztani.

II.

A szakszerűség.

Szorosan kapcsolódik e kérdéshez, mondhatnám belőle nő ki egy másik, a mely a szakrendszer vagy osztályrendszer ismert problémáját érinti.

a prot. egyháznak vallásért, szabadságért és a magyarságért vívott küzdelmei kellően ki legyenek domborítva, a magyar olvasó könyvekben prot. íróink irodalmi művei méltó figyelemben részesüljenek.

Prot. tanügyi állapotainkat mi sem jellemzi jobban, mint az, hogy míg a múltban minden gymn. tantárgyra voltak a tudomány színvonalán álló tankönyveink, melyek iskoláinkban szélűben el voltak terjedve, ma ha egyik-másik tanszak körében vannak is a tudomány haladásával lépést tartó tankönyveink, használatuk más hitfelekezeti írók műveiért háttérbe szorult tanintézetekben. Az állami és prot. gymn. tantervek közt levő csekély különbség a többek közt az is, hogy a latin classicusok között Cornelius Nepos és Julius Caesar olvastatása csak prot. gymnasiumainkban szerepel még hazánkban. S bár e szerint e két író iskolai, vagy commentált kiadása egyenesen a prot. tanárookra váró feladat volna, Caesarkiadásunk máig sincs, hanem beérjük egy rom. cath. írónak a régi időkből ránk maradt kiadásával. Mindezek olyan bajok, a melyeken mentől előbb segítenünk kell, de a melyeken szintén csak összetartással és közös törekvéssel segíthetünk.

Leghatásosabb eszköz azonban gymnasiumi-

A psychologia által javasolt különböző időtartamú beosztás keresztülvitelének ugyanis egyik legjelentősebb akadályja az, hogy a *sokféle* tárgyat *sok* tanár tanítja, a kiket szoktalanabb vagy váltakozó tartamú időközökben nem lenne könnyű dolog aproposra előállítani a tett helyére.

Ez akadályt azonban nem is volna olyan nagyon nehéz elhárítani: nem kellene egy osztályban annyi tanárt alkalmazni.

Legyen a tanárképzés egyetemesebb, ha tán korlátoltabb is.

És ne is az legyen az ideál egy iskola berendezésénél, hogy bár minden osztályban egy ember taníthatna pl. a latint, vagy egy ember taníthatna a mennyiségtant, hogy a tárgyakban minél egységesebb képet mutathasson az iskola.

Hanem legyen az ideál, az *elérhetetlen*, de lehetőleg *megközelítendő* ideál az, hogy egy osztályt minden tárgyból egy ember tanítson.*

Mert nem az iskolának van szüksége az egységességre, hanem annak a gyermekagyvelőnek, a mely,

* Legyen szabad itt nagyon röviden két idevágó tényről említenem. Az egyik ez: Fináczy írja „A francia középiskolák” 165. lapján: „A *tantárgyak felosztása* csak bizonyos mértékben jöhet szóba a francia középiskolában. Az alsó három osztályban az idegen nyelv kivételével egy tanár tanít mindent. . . . A felsőbbekben, csupán a modern nyelvek, a reáliák és a történelem vannak külön-külön tanárok kezeiben, kikre nézve . . . nem annyira tárgy — mint inkább osztály-felosztásnak van helye. A másik ez: A debreceni ref. főgymnasiumban (a mely, mint legtekintélyesebb, azt hiszem méltán idézhető a többiek helyét is példa gyanánt az V-ik osztályban tanít 9 tanár (görögpótlóknál 10.) VI-ikban 8 tanár (gp. 9), VII-ben 10 (gp. 11.) VIII-ban 9 (gp. 10.)

maink prot. jellegének biztosítására a *prot. tanárképzés* előmozdítása. Mert ha tanárainkban nincs meg a prot. érzület és gondolkodás, akárhogy elzárkozunk is az államsegélytől s akár mily áldozatokat hozunk iskoláink fentartására, hiába való minden törekvésünk. Csak a ki maga is át van hatva a prot. intézmények szellemétől, az csepegtetheti tanítványai szívébe ez intézmények szeretetét.

Tiszántúli ref. egyházkerületünk úgy, mint egyetemes ref. egyházunk föl is fogta e kérdés fontosságát s a szükség eleven érzéséből támadt napjainkban az a széleskörű mozgalom, mely egy Debreczenben felállítandó ref. tanárképző-intézet, illetőleg philosophiai facultás érdekében indult meg. Távol van tőlem, hogy a nemes buzgalommal és sok jóakarattal fölkarolt eszme megvalósítása iránt a hitet bárkiben is megingatni igyekezzem. De azt mindenki látja s az adakozás eredménye is mutatja, hogy ily nagy szabású intézmény létrehozása, a minőre őseink még a hitbuzgóság korszakában sem gondoltak, teljességgel nem áll összhangban a mai kor meglazult prot. közszellemével. S ha arra várunk, míg a prot. philosophiai facultás és a vele kapcsolatos prot. tanárképzés az idő beláthatatlan távolában megvalósulhat, addig a prot. gymnasiumokról a mai csekély prot. szí-

ezidő szerint jóformán minden órára másképen kénytelen applicálni magát, hogy a napjában négyszer ötször, esetleg hatszor váltakozó tanársornak az egyéniségéhez alkalmazkodjék.

Méltóztassanak csak e dolog felett egy kissé gondolkodni. És pedig kapcsolatban mindazokkal a mellékörményekkel, a mik a tanárt az iskolában kísérik s a mik a külön szerzett ismeretekre, mint elkülönítő jegyek. bélyegek rátapadnak és nehezítik azoknak az egymással való összeolvadását, mintha nem volna az már magában is nehéz dolog a mai, *erősen szétszedett*, külön címekekkel ellátott *tantárgy-csapat* mellett.

És én legalább a magam részéről kimerem mondani, hogy mai iskolarendszerünknek egyik legkomolyabb betegsége az élesen keresztülvitt szakszerűség.

A dolog természetében fekszik s úgy is van, hogy a szaktanárok egymást igyekeznek túlszárnyalni az eredményekkel, s az igazgató vagy osztályfőnök, rendszerint maga is ember lévén és tanár, a kinek szintén nem szabad a versenyben a rövidebbet húznia, mondandók, minden útastítás dacára sem képesek a mélyenfekvő bajt orvosolni.

. . . Tehát egy a psychológiára háramló föladatnak látszik én előttem újabb és beható megbírálása annak, hogy minő tantárgy-felosztás a lehető legkedvezőbb (mindjárt a tanárképzés szempontjából) a tanulóra nézve, s ezzel kapcsolatosan megbírálása annak is, hogy lehetne-e és mennyiben kevesbíteni a középiskolában e disciplinák számát, a nélkül különben, hogy a tartalom ezáltal szenvedne.

(Vége köv.)

nezet is lekophatik, sőt a szükség érzete is eltompúlhat az ilyen szellemű nevelés iránt.

Ha érezzük a bajt, segítenünk kell rajta mentől előbb. Hogyan: megmutatták a multban őseink s mutatják a jelenben a rom. kath. tanító rendek. Hajdan ugyanis, prot. főuraink a külföldi prot. egyetemeken neveltettek tanárokat hazai ref. tanintézeteink számára s ily módon gondoskodtak a prot. tanári succrescentiáról. Ma a rom. cath. tanító rendek hazai egyetemeink mellett tartanak házat, hogy tanárjelöltjeik egyetemi képzésben részesüljenek, de egyszersmind hitfelekezeti behatások alatt növekedjenek. Sőt midőn a közokt. kormány az Eötvös-collegiumot, a tanárképzésnek ezt a mintaszerű intézetét felállította, a praemontrei rend azonnal öt helyet kért ki ifjú tagjai számára a közokt. minisztertől az intézetben s mindenik után 500 frtot fizetve, itt növelteti őket a tanári pályára.

A mit egy-egy rom. kath. tanítórend megtehet, talán az egyetemes ref. egyház is megteheti. Állítsunk mi is ösztöndíjakat tanárjelöltjeink számára s neveltessük őket hazai egyetemeinken. Mert az ma már minden vitáson felül áll, hogy gymn. tanárképzés csak egyetemen történhetik. A debreczeni fakultásra begyűlt pénz egyenesen a ref. tanárképzés érdekeit szolgálván, tegyük ez adományokat gyümölcsözővé minélelőbb oly módon, hogy a facultasi alapok évi jövedelmének bizonyos részéből szervezzünk 500 frtos tanárképezdei ösztöndíjakat, e mellett mindenik egyházkerületünk állítson fel egy-egy ily stipendiumot, akkor a ref. tanári szükséglet jó formán fedezve van. E tanárjelölteknek egyetemes conventünk közbenjárására a közokt. miniszter még az Eötvös-kollegiumban is örömet adna helyet, mert az érték fizetendő összeg csak megkönnyítené az intézet kibővítésére és francia minta szerint való fejlesztésére irányuló terveit.

A mi pedig e tanárjelölteknek prot. szeltemben való növekedését illeti, azt többféle képen lehetne biztosítanunk. Először is ref. gymnasiumaink legjelesebb ref. vallású növendékei közül választanak ki egyházkerületeink, másodsor egyetemi tanulmányaik alatt kötelezni lehetne őket az egyetem székhelyén lévő ref. theologiai akadémián legalább a prot. egyháztörténet és prot. egyházjog hallgatására, harmadsor pedig a három éves egyetemi tanfolyam elvégzése után — mielőtt ref. gymnasiumainkban köteles szolgálatukat megkezdenék — az ösztöndíj további élvezése mellett tartoznának e jelöltek egy évet külföldi prot. egyetemen tölteni, Ily módon őseink példáját is

követve, oly tanárokat nyerhetnénk, a kik iskoláinknak úgy tudományos színvonalát, mint prot. jellegét fentartani, sőt emelni is képesek volnának. Ajánlom ez ügyet komoly meg-szívlelésre.

Dóci Imre.

A katolikus autonomia.

I.

Magyarország kormánya megismertette valahára nézetét, elveit, álláspontját az úgynevezett „katolikus autonomia“ tárgyában.

Úgynevezettnek mondjuk ez autonómiát, részint a már elmúlt évben, e cím alatt „*Katolikus-e vagy klerikális*“ e lapban közzétett cikkben kifejtett nézetünknel fogva: mely szerint, katolikusnak nevezhető és nevezendő a keresztyénség általában; a felekezetek milyen a *pápai egyház* is, ezt a nevet kizárólag le nem foglalhatják maguknak; s ha lefoglalják, azt csak a keresztyénség szellemével és erkölcsi érzésével merőben ellentétes elbizakodottságból, más keresztyének iránti gyűlölködésből s ezek megvetéséből, lenézéséből teszik. Ez elbizakodottság pedig azon nagymérvű vak-ságba vezet, mely szerint pápás keresztyén társaink nem veszik észre, hogy minden más felekezeteknél inkább eltávoztak azon egyszerűségtől, amelyben az apostolok által szervezett őskeresztyén egyház élt s azon egyedüli fundamentumtól, aki a tanító-mester — Jézus Krisztus.

Úgynevezett az a Magyarországon napirenden levő autonomia azért is, mert ha a pápás egyház, miként magának követeli: katolikus, már önmaga kizárja annak lehetőségét is, hogy egyik vagy másik államban, mely neki egyházzilag véve csak tartománya, így vagy amúgy szervezkedjék; kizárja az autonómiát kivált a pápai egyház világhuralmi — nem monarchikus, — hanem valóságos despotikus rendszere, mely feltétlen engedelmisséget követel minden római kath. keresztyén hívőtől. És ha feltesszük is, hogy az a feltétlen engedelmisség, csak a lényeges dolgokra tartoznék s a laikusok valamelyes adiphorákban szabadságot élveznének: az ilyen szabadság szerinti autonomia mily értékű lehet — a szabadság nagy kincséhez viszonyítva?... Vajmi kevés igaz értéket tulajdoníthatnának neki a rajta kívül, de valódi autonomia szerint élő más keresztyén, például protestáns felekezetek.

Autonómiát mi, a kik e szónak nemesak fogalmával, hanem az egyházkormányzat önalkotott törvények szerinti rendszerével is gyakorlatilag ismerősök vagyunk, abban élünk — a római egyházban elképzelni sem tudunk. Önként felmerül tehát előttünk a kérdés: *mi oknál fogva indult meg a magyarországi r. kath. egyház kebelében az a lázas mozgalom, hogy benne katolikus autonomia alkotassék?* Ha ez, azon egyház alsóbb papságának és világi elemének a keresztyén szabadság és önálló gondolkodásra ébredéséből, annak megbecsüléséből és önértékes hitélet utáni vágyakozásából származott volna, a mely szerint önüdvüket önmaguk akarnák munkálni s nem akarnak járszalagon vezetetni, vagy magukat emberi csalatkozhatlan rideg akarattal minden vizsgálódás nélkül alávetni: bizonyára mi, a keresztyén szabadság barátai és követői üdvözlőnk legmelegebben

e mozgalmat. Talán vannak a r. kath. világiak közt számosan, kik az általános emberi és a ker. szabadság lelkétől ihletve, ily értelemben kívánják egyházuk autonómiáját is életrehozni; talán az alsó papságban is akadna egy-két olyan, aki felebb becsülné a püspöksüvegnél az ember és keresztyén méltóságát? De hasztalan e feltevés, mert a hierarchiával ez összeférhetlen. Ahol az egyház, vagyis inkább papság „amit megköt a földön meglesz kötve mennyben is;“ ahol a papi rend és annak hatalma *szentség*, tehát isteni rendelés: ott attól lemondást várni a keresztyén hívek javára — nem lehet; ahol megváltozhatlan dogmákat alkot kizárólagosan a felső papság, vagyis a pápának mint esalatkozhatlan főnek engedelmességek püspöki kar — miként ezt az 1870-diki vatikáni zsinat példája bizonyítja, — ott a hívő világiak a keresztyén szabadságra, tehát valódi benső lényegben álló autonómiára nézve is csak teljesülhetlen álmodozásban élhetnek, de ébredésükben, azt merőben kizáró uralkodó hierarchiát találnak.

A birtok kezelésében, a harangozó fogadásában s más ilyenműekben engedendő részvétel, más mint az autonómia; az, legfelebb is csak az anyagi terheknek megosztása, inkább áthárítása a világiak vállára és felelősségére; még kényelmesebb élet biztosítása — az uralkodó papság részére.

Másutt és másban keressük az okot, amiért a kath. autonómia iránti mozgalom csaknem lázassá lett, s többé nem az ország *szabadelvű Kormányja* akarja, hogy az ország legnagyobb ker. felekezetének tulajdona legyen, mint az 1848 s 1868-diki években, nemis csak azok kívánják, akik a *lelkikényszer alól magokat felszabadított protestáns egyházakban, a szabad ember és keresztyén méltóságához méltóbb életmozgalmat* szemlélve, egy r. katolikus részére is a hívő tagok behatóbb és általánosabb tevékenységében a jognyeréssel a hitélet jó irányú fellendülését is óhajtják és örömmel szemlélnék; még nem is annyira a főpapság, melynek igazán érdeműl róhatnók fel, hogy leszállva ama kimagasló fokról, hova századok kitartó törekvése juttatta mint kizárólagos egyházi hatalmat: a kicsinyeket, — az alsó lelkészkező papságot s a hívek nagy számát is felölve — megossza velök a hatalmat az egyházigazgatásban. Nem, ez osztozás, úgy látszik püspöki elv szerint nem lehet katolikus, amint látjuk is, hogy holmi autonómiai műveletekbe mindig csak bizonyos kényszerűséggel mentek bele a magyar r. kath. főpapok, azért hogy a szabadság természetével járó egyenlősítő államhatalom ellen, mely kiváltságos egyházat nem ismerhet — rekompenzációt szerezzenek — századokon át élvezett előjogaik elvesztéseért.

Ime a mit mondunk, mintha paradoxon volna . . . pedig nem az. Államunk, mely az 1848-diki törvényeken áll, midőn az 1867-diki kiegyezés után szervezkedett, nem vetette el a r. katolikus egyházzal szorosabb összeköttetését annyira, mint más hazai keresztyén egyházakkal; hiszen a *királynak a r. kath. egyházzal tartozása, melyet törvény biztosit, a korona r. kath. főpatronusi kötelezettsége és joga, a roppant államjóságoknak a r. kath. főpapság által birlalása*, — nem oly könnyen engedheti meg, hogy úgy a király, mint a nemzet, melynek javait élvezi — tehát az államkormány is, mely a kettőnek egy célra egyesülése, a r. kath. egyházat csak könnyedén magára bocsássa s azt mondja, hogy 900 éven át gazdagítottalak, megélhetsz az én

főpatronatusom nélkül a magad bőségéből, tehát elbocsátlak, tedd ami neked tetszik, élj pápád és püspöki karod kormányzata alatt úgy, ahogy tetszik; azokkal a roppant fekvő javakkal csináld amit akarsz, segítsd azok jóvedelméből vagy azok jelzálogi megterheltségével az alsóbb papságot, fedezd nagy rituális fényüzésedet belőlök, vagy hagyd a püspöki fény és dűkalkodás állandó fentartásával a lelkészkező s az igát-húzó papságot tovább is nyomorogni. Nem! ezt nem mondhatja, nem teheti a magyarállam, sem jól értett állami, sem a róm. kath. egyház birlalásában levő fekvő javakhoz való *tulajdon jogánál*, sem azon kötelezettségénél fogva, hogy „más juhaim is vannak nekem, melyek nem abból az akolból valók, akik az én szómat hallgatják,“ megkeresem azokat, hogy ne legyenek sem a farkasok prédája, sem „a tolvajoké kik nem az ajtón mennek be az akolba.“ Igen! . . . az államban levő minden polgár közt, tehát az egyházak közt is, a viszonyosságot megteremteni és fentartani mindeniket, az állam békéjét is célzó munkálkodásában egyiránt segíteni: államjog és kötelezettség. Amellett valamely egyházat, mely az *államon kívül álló és korlátlan hatalommal rendelkező főre hallgat* sem lehet saját és különféle felekezeti polgárai érdekének veszélyeztetése nélkül magára hagyni, s ez iránt ellenőrzési jogáról lemondani.

Modern-, vagy azzá lenni törekvő állam, mint amilyennek a mienket is feltesszük, a kor követelményeihez, az ily államiság feltételeinek szemelött tartásával, alkalmazkodik. Kilenyszáz évi megcsontosodott uralmánál fogva a r. kath. egyház, vagyis inkább ennek hierarchiája, az államot a legközelebbi történetek bizonyosága szerint is az egyenlőség, szabadság testvériség elvének keresztülvitelében gátolni, a törvény kijátszásával is igyekezett. E szívós törekvésnek ellensúlyozása szülte meg az *egyházi reform-törvényeket*. A törvény jó, csak élni kell vele s a ki a törvény szerint belső meggyőződéséből él — az szabad, akár egyén, akár testület legyen. De éppen ezen törvények szerint élni nem akarás, azok halomra döntése s nemcsak revíziójára törekvés teremtette meg a *néppártot*, amelyben hogy legkevesebb része van a felvilágosodott népnek s a cím alatt a papi uralom küzd a népszabadság ellen, csak a vak nem látja, vagy a ki látni nem akarja.

S a „*katholikus autonómia*“ mai *Don Quijotei* e „*néppárt*“ vezetői.

Miért? . . .

(Folyt. köv.)

a - r.

KÖZÉLETÜNK.

Az egyházi adózás reformja.

III.

Az elmondottak után áttérek azoknak az ellenvetéseknek tárgyalására, melyek a tiszántúli egyházi értekezlet adóreformjavaslata ellen sajtó organumainkban fölmerültek s nekem eddig tudomásomra jutottak.

Az idevonatkozó, általam ismert közlemények a következők: „A szatmári egyházi adóreform javaslathoz“ írta *Gödöllei József*, megjelent a „Protestáns egyházi és iskolai Lap“ múlt évi 47. számában, „Az egyházi adózás reformja című javaslathoz,“ írta *Z. Kiss Sándor*

megjelent ugyanazon folyóirat múlt évi 48. számában; „Észrevételek az egyházi adózási javaslatra“, írta: dr. Szabó Sándor s.-pataki jogtanár, megjelent a „Sárospataki Lapok“ múlt évi 48. és 49. számaiban; „A szatmári egyházi értekezlet által elfogadott egyházi adózási javaslatához“, írta L. — R. — megjelent a „Dunántúli Prot. Lap“ múlt évi 50 és következő számaiban.

Két okból vállalkoztam az itt említett bírálatos munkálatoknak egyrészt ismertetésére, másrészt — és tulajdonképp részben helyreigazítására. Az egyik ok: mert magam is részes voltam az egyházi adó reformjavaslatnak s mind a személyi, illetőleg családi, mind az állami törzsadók kulcsul elfogadásában felelős vagyok, amint pl. az egyházfentartási alap megteremtése *Ferenczy Gyula* praktikus elméjének szülötte, az egyházközségek új, lélekszám szerinti osztályozása, a segédlelkészi pragmatika *Kiss Albert* tapasztalatának gyümölcse, más részletek pedig *Dicsőfi József* szíves közreműködésének köszönhetik létrejöttüket; a másik ok pedig az, hogy én, mint a pénzügyi dolgokban hivatalomnál fogva szakember, talán leginkább kötelezve vagyok a felmerült ellenvetések eloszlatására, az aggodalomok megcáfolására.

Meg aztán nem is utolsó feladat az, ha egy porszemmel járulunk e kérdés történeti fejlődéséhez; mert az egyházi adózás javítását lehet elodázní, de többé nem lehet a napi rendről levenni. Különösen érdemesnek tartom a felmerült nézeteket egyházkerületünk és lapunk közönségével megismertetni.

A fentemlített cikkekkal az időbeli sorrend szerint foglalkozom.

Első sorban tehát lássuk a *Gödöllei József* dolgozatát, mely kétrésztre osztható: a javaslat iránti rendkívül meleg elismerésre s az ellene felhozott komoly kifogásokra.

Az elismerő részben ezeket mondja: „A szatmári javaslatnak mindenre kiterjedő figyelme oly remediumnak ígérkezik, mely a mi egyházi életünknek külső és belső bajait egyiránt hivatva van nagy mértékben orvosolni. „Aztán elősorolván a természetben való fizetésből, a lukmából, az egyházi közmunkákból s a lelkészek túlterheltségéből eredő bajokat, így szól: „Ime ezek és ilyenek a mi legégetőbb egyházi sebeink. Nem mondom ugyan, hogy a beteges testbena szellem, a hitélet is meg nem volna gyengülve, ami szintén főbaj, de amellet azt állítom, hogy a beteg szervezet meggyógyulásával a szellem üdülését is, joggal várhatjuk. És a szatmári javaslat érvényre jutása esetén mindezen nagy bajnak egyszerre véget vetne.“

Ámde a dícséreték után a következőkben a gáncsnak is bőven kijut.

„Ez a javaslat egyenlő adókulesot állítván fel mind a kisebb, mind a nagyobb egyházak tagjaira: az alkalmazásban oda szögelik ki, hogy míg a csekélyebb népességű gyülekezetekben az adózók terheit tetemesen könnyebbiti, addig a nagyobb népességű gyülekezetekben az eddigiekhez képest talán nem kisebb mértékben emeli, mely utóbbi körülmény a keresztülvihetését bizonyosan nehezíteni fogja. Az az előnye, hogy a népesebb egyházakban 5000 léleknek rendel egy lelkészt, nem olyan előny, ami az adóemelésekkel szemben kibékítő volna. Ezenkívül az állam érdekeivel sines összhangzásban. Mert bizonyos az, hogy a jelenlegi egyházi adó rendszerek mellett az államnak sokkal kevesebb dotációval kellene járulni a papi fizetések kiegészítéséhez, mint a javaslat adórendszerében. Igaz, hogy nekünk a több volna jobb, de ami nem mitőlünk

függ.“ Mindenekelőtt ezekkel a kifogásokkal akarok foglalkozni.

Hogy a nagyobb egyházak terhe e javaslatnál fogva eo ipso emelkednék: arra teljes cáfolat magának a szatmári javaslatnak 11. §-a, mely szerint ahol a javaslat szerinti egyházfentartási költségek nem teszik szükségessé a megállapított s az állami adók után számítandó maximális adószázalék kivetését; ott a szükségletnek megfelelő százalék lesz megálapítandó; s ha az egyháznak saját vagyonából és egyéb forrásaiból annynyi jövedelme van, hogy az egyházi adó kivétele — eltekintve a csekély személyi és családi adótól — egészen mellőzhető, erre a boldog állapotra örömmel adja mindenki szentesítését. Ha pedig a nagyobb egyház akármily okból nem fedezheti szükségleteit adók nélkül: mért volna az kedvezőbb helyzetben, mint a kisebb egyház?

Csupán a szatmári javaslat miatt egyetlen nagyobb népességű egyház helyzete sem fog rosszabbodni; hogy pedig a nagyobb népesség több lelkészi állást, esetleg amellet egyházközségek segédlelkészt követel: a cikkíró is feltétlenül helyesli.

Hogy a szatmári javaslat az állam érdekeivel nincs összhangzásban: ez állítást tisztán a felfogás dolga. Ha az állam merő fiskális, sőt az 1848: 20. törvény-cikkel ellentétes, tehát törvénytelen alapra helyezkedik, akkor igaza van ennek a nézetnek. Azonban nincs igaza, ha a következőket meggondolja. A létező egyházak nem törölhetők el a föld színéről, sőt a törvényesen bevett felekezetek történelmi fejlődésüknél fogva a legszorosabb összefüggésben vannak az állammal; eszerint el kell ismerni ezek megélhetési jogát is és ehhez meg kell adni a megkivántató eszközöket. Ez eszközök legfontosabbika az *egyházi adóztatás*. Azonban nem lehet az államra közbömbös, hogy ez adóztatás oly mértékű legyen, mely polgárainak egy részére elviselhetetlen teherként nehezedik s e polgároknak nemcsak jövedelmét veszi túlzott mértékben igénybe, hanem néhol úgyszólván törzsvagyonukat támadja meg s így az állam adóalapját is veszélyezteti.

Már pedig a reformált egyházi adóztatásnál sok helyen ily anomáliák fordulnak elő. Itt két eset lehetséges: az ily gyöngye egyházakban nem engedi az állam e túlzott adóztatást, ami azoknak az egyházközségeknek a megsemmisülésével jár, holott ezt az állam erkölcsi, magasabb politikai és nemzetiségi okokból nem teheti; vagy pedig leveszi az érdekelt emberesoportról egyházi terhek elviselhetetlen részét s áthárítja, épp az említett magasabb szempontoknál fogva az egész magyar társadalomra.

És ott van a szocializmus. Számítalan egyéb jogos és jogtalan ok mellett, melyek kifejtésére itt sem időnk, sem terünk nincsen, szülő oka annak a közterhek majdnem elviselhetetlen nagysága is; e közterhek közt pedig, mint fentebb említettük, a vezérszerepet nem egy helyen az egyházi szolgáltatások játsszák. Ha meg akarja az állam egy hathatós eszközzel akadályozni a szocializmus terjedését s e munkában a protestáns egyház hatalmas segélyét is igénybe venni: kötelessége segíteni, jelentékeny áldozatok áran is, az egyházi adót fizető nép nyomorúságán.

Aztán azt sem szabad felednie az érdemes cikkírónak, hogy midőn mi csak annyit kérünk az államtól, hogy segítsen leszállítani az adózó nép egyházi terheit ott, hol azok elbírhatalatlanul nagyok, sokkal kevesebbet követelünk, mint amihez törvény által biztosított jogunk

van s olyat, ami magának az államnak is fölöttébb nagy érdeke. A sokat emlegetett 1848. 20. t.-cikk. 3. §-a így szól: „Minden bevett vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségei közálladalmi költségek által fedeztessenek.“ Mi nem kívánunk ennyit; mi csak az állam-törvény által biztosított hozzájárulását kérjük ott és annyiban, hol és amennyiben az nélkülözhetlenül szükséges.

S még egy fontos körülményt bátor vagyok *Gödöllei* urnak s mindazoknak, kik a magyar állam hozzájárulását illetőleg hasonlóan gondolkoznak, figyelmébe ajánlani. A reformált köznép egy része, amint én másokkal együtt hangoztattam, túl van halmozva egyházi terhekkel; a magyarság azon része, a mely a róm. katolikus egyházhöz tartozik, s a nemzetiségek ugyanazon része, alig visel valami egyházi terhet; valjon politikailag helyeselhető volna-e, hogy éppen a tőzsgyökeres magyarság jelentékeny százalékát hagyjuk továbbra is ebben a helyzetben, ami őket a szocializmus kész martalékaiul dobja? A magyar nemzeti államnak éppen e miatt még akkor is segítségünkre kellene jönnie, ha nem kérnök. Magyar reformált embernek, ha a dolgot jól felgondolja, nem lehet — legalább nézetem szerint — ellene szava.

Második kifogása *Gödöllei* urnak a szatmári javaslat ellen, hogy „sokkal lassúbb menetben fogantatható, amint azt közegyházunk égető szüksége megkövetelné.“ A zsinat szerinte csak 6 év múlva ül össze s addig sok helyen akár el is vesztünk, mert a papi fizetések 600 frtos kiegészítése a kitéréseket meg nem gátolja. Indítványozza, hogy az egyházi adózás újjászervezése céljából esetleg rendkívüli zsinat hívassék össze.

Én úgy tartom, hogy a rendes zsinat 1901-ben összehívandó, tehát nem 6, csak 3 év választ el egyházunk e fontos közéleti mozzanatától, az a 3 esztendő pedig aligha szükséges nem lesz a kérdés minden oldalú megvitatása, az ellentéteseknek látszó érdekek összhagzásba hozatala, az illetékes tényezők megnyerése végett. Ily nagy reformokat máról holnapra megcsinálni nem lehet s 300—350 esztendő alkotásainak és bagyományainak átalakításához 3 évet nem sokalhatunk, addig nem vész el a magyar reformált egyház, s ha elveszne, aligha nem Gamáriel rabbi szavait lehetne rá alkalmazni. Ha azonban a dolog 3 évnél előbb megérlelődne, vagy némelyek a múlt zsinat bevégezésének idejétől óhajtanák a 10 évet számítani, mi sem gátolja, hogy a konvent a rendkívüli zsinatot Egyházi Törvényeink 87. §-a alapján összehívja.

Gödöllei úr nem tartja elég egyszerűnek a szóban forgó javaslatot, mert évenkénti adókövetést létesít s ezt indokolja azzal, hogy nagyobb egyházakban 5000 lélekkel, s ennek megfelelőleg mintegy 1200 családdal kell számolni. Az állami adók legtöbbjét szintén évenként vetik ki, holott ezeknél sokkal, de sokkal több adókötelesről van szó; aztán, ha adórendszerünket az állami adó alapjára akarjuk fektetni, annak kivetési időszakához kell simulnunk; de ha a felhozottak nem elég meggyőző okok az évi adókövetés mellett, lehetséges azt 3 évesse átalakítani s az időközi változtatásokat és javításokat úgy eszközölni, felszólamlások alapján. Ez elvi ellentétet köztünk nem képez.

Komplikálnak tartja a cikkíró a *személyi, családi és birtokaránylagos adók* megkü önbőztetését is. De erről valaminth a $\frac{1}{6}$ -os számításban mutatózó látszólagos nehézségről más alkalommal,

hasonló ellenvetés cáfolata alkalmából fogok szólni s talán sikerülni fog az aggodalmakat eloszlatni.

A vegyesházassági adóztatásra s az adóhátralékok pontos hehajtására vonatkozó megjegyzései teljes figyelmet érdemelnek.

A jelen közlemény elején felsorolt többi cikkekről legközelebbi alkalommal emlékezem meg.

Dr. Bartha Béla.

Lelkeszi értekezéslet Szatmáron.

A nagy-bányai egyházmegye lelkészeit értekezletre hívta össze nt. *Soltész János*, egyh. m. lelkészi értekezleti elnök úr f. hó 19-én Szatmárra.

Az értekezéslet tárgya: a lelkészi fizetés rendezésének tervezete s az erdélyi ismeretes értekezéslet felhívása. Itt, hol kisebbnél kisebb egyházainkban esekélyebbnél esekélyebb a lelkészi fizetés s így sok a mindennapi nélkülözéssel küzdő lelkész: természetes érdeklődéssel s jobb jövőt reménylő várakozással nézünk egyházunk jövője elé. Minden erre irányuló törekvés, mozgalom élénk érdeklődést szül azokban, kik vagy maguk érzik a nyomorúság súlyos terhet, vagy lelkésztársaik szárandó sorsát kell szemlélniök. Másfelől pedig a behivatalnokainak kevés fizetést adva is nehéz iga alatt nyögő hiveinken aggódo lélekkel tekintünk előre. Van a mi most van, de mi lesz jövőben?

E vidék népe még nincs a szocializmus közönségében rossz értelemben vett tanaitól megmetelyezve, itt még a vallás-erkölcsi élet eléggé egészséges: de mi lesz ha azok itt is tért foglalnak? Ha 300-400 lelket számláló gyülekezeteinket egyszer csak egy rossz gondolat szállja meg, ha a felekezetenkívüliség divattá lesz? Erre még gondolni se jó . . . !

Sok, talán minden ellenséges körülmény összejött, hogy a lelkészi pálya népszerűtlen legyen, hogy ifjaink fussanak előle. Sokan a lelkész-választás ellen panaszkodnak . . . Egyik egy, másik más kifogásolt oldalát, ismeri. Én is tudok vagy 100 példát ellene. Szerencsém hogy mellette meg legalább kétannyt, s így még mindig elégedett lelkész vagyok. Ezért nem is irok a lelkészi pálya elnéptelenedéséről, vagy is ennek okairól. Nem rég olvastuk a legnagyobb lelki fájdalommal, hogy egy 1400 lelket számláló gyülekezetből 170 családfő készül megtagadni ősei hitét, eladni lelkét a testért. Nesze neked szegény lelkész barátom. Számítottál-e erre, mikor vágyakkal tele szíveddel mentél azon gyülekezetbe, hogy annak tagjait az evangélium világánál vezesd a Krisztus által szerzett üdv felé? Csudálkoznak aztán, ha üresen maradnak a theologiai intézetek, majd pásztor nélkül a nyájuk. Mi mindennek ki van téve a szegény lelkész!? Avagy nem abnormis állapot-e az, hogy nekünk lelkészeknek a legtöbb helyen még jövedelmünk is a gyülekezeti tagok számához van kötve. Ha meghal, elköltözik, felekezeten kívülé lesz valaki, mindjárt kevesebb a jövedelem, egy köből búzával, egy szekér fával, 2 sor szénával (ezt értse meg, ha tudja valaki) napszámmal, $\frac{1}{2}$ kiló fagygyúval s így tovább.

Nem csuda azért, ha csordultig telt immár a magyar ref. papság kezében is a keserű pohár, nem csuda, ha sérelme orvoslására megragad minden alkalmat, ha gyülesez, értekezik, mit s hogyan, kellene tennie, hogy nem csak a Krisztus szent ügyében fáradozó, de a magyar nemzet érdekében is nagyfontosságú munkát teljesítő lelkészi karnak lenne valahára biztosabb

kenyere, s ne lenne kénytelen szegény híveinek szájából venni ki a kenyeret, a mely nép aztán, csak keseríteni törekszik lelkesze életét. Nem lelki vezéret, nem lelki atyját tekinti benne, ha nem úgy vélt ellenségét.

Ezért jöttünk össze elnökünk hívására mi is Szatmáron e hó 19-én.

Az érdeklődés mellett eléggé bizonyít, hogy a kemény téli idő dacára is 26 lelkész jelent meg a kijelölt helyen. Élénk eszmecsere indult meg az elnöki előterjesztés után. Általában mindannyian megegyeztünk abban, hogy a kérdést napirendről levenni nem szabad; a ki nem kér, annak nem is adatik, a ki nem zörget, meg nem nyitattik. A magyar prot. lelkészi kar óhajának tehát illetékes helyen kifejezést kell adni. Tekintve azonban, hogy a lelkészi fizetés 600 - 900 forintig (nem pedig 600-800 forint) kiegészítése már a Felség jóváhagyása alá terjesztve a király beleegyezését is rövid idő alatt megnyeri s aztán a lelkészi fizetések javításától a hívek elviselhetetlen terhének könnyítése elválaszthatlan, értekezletünk nem tartja időszerűnek tüntető küldöttségnek az illetékes miniszterek elé járulását, hanem a konvent, mint hivatalos legfőbb hatóságunk utján egy memorandumot lát szükségesnek terjesztetni a miniszterelnökhöz és vallás és közokt. miniszterhez az iránt, hogy mivel ev. reform. egyházunk égető sebének orvoslását, egyes egyedül az 1848-ik évi XX. t. c. megvalósításától várja, annak életbe léptetésére minden törvényes eszköz felhasználását sürgősen kívánja.

F. Bánya 1898. január 20.

Nagy Lajos,
ev. ref. lelkész.

A békési ev. ref. egyház pusztulása.

Nem a Körözs vize öntött ki; nem is a föld indult meg e hajdan úgy értelmileg és erkölcsileg, mint anyagilag virágzó és gazdag városban... hanem a *viszálokodás* ördögei lopóztak be falai közé s megkezdették — sőt a jelek után ítélve, — immár rég rendszeresen folytatják romboló munkájukat. A vak lármát eddig is hallottuk; a mesterségesen szitogatott tűz füstoszlopait régen figyeljük, de a vészharangokat mindeddig megkondítani nem akartuk azon az egyszerű okon, mert a baj megkorrigálásában erősen bízunk s nem óhajtottunk példát adni arra, mint kell a magunk szennyését a világ piacára kivinni s azt ott ellenfeleink nagy gyönyörűségére, — alla siciliano, — megszéllőztetni.

Ma azonban már a helyzet szomorúan változott... A tüzi láрма a város falain túl csapott s vagy szólunk vagy nem... a botrány erélyes beavatkozás után kiált s egyházunk örállóit actióra szólítja.

Lón pedig ennek a botránynak első híradója az „Egyetértés“ című politikai napilap, a melynek január 21-iki számában szóról-szóra a következőket olvassuk:

„*Szociál:sták az egyházi kormányzatban.* Békésről jelenti tudósítónk a következőket: a presbyterium felerészben újra alakult s azok az elemek, melyek eddig az egyházkormányzattól távol tartattak, elhatározták, hogy az intelligens elemet leszorítják. Tervök sok szabálytalanság révén sikerült s ma a békési ref. presbyteriumban a vagyontalan munkások s a *sociá. listák* elei dominálnak. A szabálytalan választást Konkoly Jenő tan. bíró megfellebbezte. Egész Békés elitéli az egyik lelkésznek *Kecskeméti Ferencnek* eljárását, a ki nyíltan a munkásokat szervezte, mert ezek hátán vezérszerepre vágyik. Ő az, a ki a baptismus tanainak

a terjesztésével kánonilag keresve volt Saját egyházi lapjának nyílt tendenciája üszköt szórni a békési társadalomba. Theologiai ismereteit Angliában és Amerikában szerezte s bizonyos ködös nézeteket óhajt, a magyar konservativismust megtörve, elplántálni: a hitélet e miatt inog; a baptismus terjed; immár ezerkétszáz hívője van. A socialisták eddig mindennek, a mi a presbyterium kebelében felmerült, opponáltak.“

Megdöbbenés rázott meg bennünket, mikor e sorokat átolvastuk s ime alig térünk magunkhoz, jön a „Békésmegyei Közlöny“ f. évi 6-ik száma, melynek egyik rovatában fenti cím alatt „Benevolus“ hosszú cikkben magyarázza meg ezeket a dolgokat s ad újabb, meg újabb tápot azon régi sejtelmünknek, hogy *Kecskeméti Ferenc úr (a kit melleleg legyen mondva jól ismerünk, személyesen is még abból a régi korból a mikor a 70-es évek elején egy ideig Debrecenben is tanult s bentlakos diák volt!...?)* hogy mondjuk ez az úr, — bármint dőljön is el ez a dolog, Békésen tarthatatlan s úgy a békési gyülekezetnek a békéje, mint egyetemes magyar református egyházunknak az érdeke feltétlenül megköveteli, hogy legjobb esetben is állását egy más gyülekezetbeli lelkészi állomással cserélje fel. Mert a dolog úgy áll, hogy a békési egyház kebelében az elégedetlenség, a harez, a viszály nem tegnapi keletű, nem is elmúló jellegű; hanem, mint fent is jeleztük, régen lappang az már, többször ki is tört, pusztított is és mindig összeköttetésben állott a Kecskeméti egyénisége és ténykedésével. Ilyen körülmények között bármi legyen is jelen perben a kétségtelenül megindítandó vizsgálat eredménye, annyi előttünk bizonyos, hogy mind az illető ekklezsiára, mind magára Kecskemétre, mind pedig, — s ez a fő, — a ref. egyház érdekeire az lesz a legüdvösebb expediens, ha Kecskeméti áthelyeztetik. Ez, a mint ref. egyházunk alkotmánytörténetéből tudjuk, a múltban többször és több lelkipástorral megtörtént s ha a közérdek úgy kívánja, meg kell történnie ma is.

Egyébiránt, hogy mily szörnyűséges állapotok lehetnek abban a fényes és jobb sorsra méltó ekklezsiában, annak megvilágosítására a „Békésmegyei Közlöny“ fentnevezett számából néhány passust ide iktatunk:

„*Idebent meghasonlás, odakint baptismus!* Ez a békési reformált egyháznak két nagy veszedelme! Keletkezésök egy időre esik; azért sokan azt tartják, hogy ok és okozati összefüggés van a kettő közt. Kölesön hatásukat én sem tagadom; romboló hatásukat azonban mérlegelve, állítani merem, hogy a belső villongás és háborúság, ha idejekorán meg nem szűnik, sokkal nagyobb veszedelmére lesz az egyháznak, mint a baptismus.“ Ismét: „Mindem tartózkodás nélkül egyenesen és határozottan kimondhatjuk, hogy a békési egyház kebelében dülő viszálynak, háborúságnak és zavaroknak szerző oka nem más, mint az ifjabb lelkipástor *Kecskeméti Ferenc úr*“ „a ki nálunk az egyház beléletét ismeri, annak lehetetlen más meggyőződésre jutni, mintha a végzet egyenesen azért helyezte volna őt közénk, hogy nagy és virágzó egyházunkat felbomlassa s végromlásra juttassa.“

Ő Amerikából magas szárnyalású, de ki nem forrott eszmékkel, nagyszabású, de nálunk a tűzpróbán keresztül még nem ment tervekkel jött haza, mikkel első sorban a békési gyülekezetet szeretné boldogítani, a hova őt a véletlen szerencse lelkipástorul állította. Csakhamar meg kellett azonban győződnie, hogy egyházboldogító

terveit nem lehet oly gyors tempóban megvalósítani, a mint szerinte óhajtott volna, mert nehéz akadályok fekszenek az útban.

Aztán le van írva, hogy Kecskeméti mint húzalkodik a kísérletezésre nem hajlandó presbyteriummal; mint követ el mindent, hogy lelkésztársát, a ki idősebb lévén, az egyháztanácsnak törvény szerint elnöke, lejárja, működését kigúnyolja stb., mint korteskedik a socialistákkal. És így tovább.

Ki ne látná át, hogy ez már nem a Kecskeméti úr személyes ügye többé; hanem érdekel, megdöbent mindnyájunkat, akik vallásunkat, egyházunkat szeretjük s annak felvirágoztatását szívünkön hordozzuk. Mi megengedjük, sőt tudjuk is, hogy ő nagy *belmissionárius*; de hogy az ő belmissiója veszedelmes gyümölcsöket termett: nem mi mondjuk, hanem ezek a szomorú tények kiáltozzák. Isten! ments az ilyen belmissiótól!

Ugy sejtjük, hogy a dolog vizsgálat alatt áll. Helyesen! Ott vannak törvényeink. A 301-ik §. pontjai elé kell állítani, ha valaki hibázott. Különbösen a békébánati traktus élén olyan kimagasló alakok állanak, hogy mi teljes megnyugvással tekintünk a dolgok végkimenetelére és hisszük, hogy a békési egyház nyílt sebé végleg sanáltatni fog.

Veritas.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Kiss Áron**, nemeslelkű püspökünk ismét elő eselekedett bizonyította be, hogy mennyire szívén viseli egyházunk nagyjának és kicsinyjének, gazdájának és szegényjének vallásos gondozását. Áldásos figyelmét ezuttal a Debrecen városi szegényház lakóira terjesztette ki s a társadalom e hajótöröttjeihez a vallás vigasztalását kívánja eljuttatni nemcsak a kéthetenként tartandó istentiszteletek, hanem az által is, hogy közöttük 60 darab diszes imakönyvet osztatott ki. A jótett önmagában hordja legméltóbb jutalmát; de a hála és elismerés kedves kötelesség s bizonyára velünk együtt úgy gondolkozik mindenki, a ki a vallásos buzgóság, lelkipásztori gond és gyöngéd humanizmus e tényéről értesül. Az irgalmas szemű ember megáldatik, ki adakozik az ő kenyeréből a szegényeknek (Péld. 22. 9.)

— **A Csokonai-kör**, ez a városunkban szépen működő irodalmi társulat e hó 21-én tartotta meg ez idei harmadik felolvasó ülését. Ez alkalommal elsőnek **dr. Tüdös Kálmán**, főiskolánk orvosa és tanára fejtegetett egy igen aktualis kérdést „*A hypnotismus életana*” címmel. Érdekes és szellemes felolvasását nagy figyelemmel hallgatták. Majd **Otrokocsi Végh Vilma**, Otrokocsi Végh Jánosnak, a debreczeni ref. egyház algondnokának művész leánya lépett az emelvényre és kiváló hatással szavalt el két szép költeményt. Utolsóinak **S. Szabó József**, főgimnáziumunk tanára olvasta fel „*Vallás és szerelem*” c. történeti elbeszélését, melynek tárgya a reformáció korából van véve s Bebek Imre gyulafehérvári prépostnak prot. hitre terésével házasságával s e kettőt megelőzőleg felmerült gátló eseményekkel foglalkozik.

— **Fazekas Mihály emléke**. A debreczeni kör előkelő tagjának, a Ludas Matyi szerzőjének, Csokonai kebelbarátjának emlékezetét a Csokonai-kör látható alakban is kívánja megörökíteni. — Azt a házat a hol a vidám kedvű költő és természettudós lakott, emléktáblával jelöli meg. Az emléktábla elkészítésével

Tóth András, debreczeni szobrászt bízták meg. A művész most dolgozik szép munkáján, mely hat részre lesz osztva, s mindenik része egy-egy megragadó dombormű. Őt a Ludas Matyiból örökít meg több jelenetet, egy pedig úgy ábrázolja Fazekas Mihályt, a mint poéta társával, Csokonaival koccint.

— **Gyászünnepély ref. főiskolánkban**. Kegyeletes ünnepély folyt le f. hó 26-án délután a főiskolai énekkar kebelében, Thököly Szabbas kegyes alapító emléket ünnepelték meg, mely alkalommal Balogh Ferenc hittanár, az énekkar felügyelő tanára emlékezett meg magvas lélekemelő beszédben az elhunyt alapító érdemeiről. A jó erőkből álló énekkar pedig Mácsay Sándor karnagy, főiskolai énektanár által betanított gyászdalokat énekelt, a nagy számmal jelenlevő ifjusági hallgatóság előtt. Az alapítvány esedékes kamataiból 7 ifjut jutalmaztak meg, egyenkint 15 frrtal.

— **Önigazolásul**.* E. b. lap múlt évi 51-ik számában *i. zs. b.* jegy alatt megjelent, s az „*Ifjusági Közlöny*” beszüntetéséről is megemlékező tudósításom, az e nemű közlemények természetéből eredő rövid és szákszavú volta miatt esetleges félreértésekre adott alkalmat, mely félreértésnek az ez évi 3-ik számban közzétett nyilatkozat is kifejezést adott. A nagytiszteletű Szerkesztő úr szíves engedelmevel, az „*audiatur et altera pars*” elvénél fogva is, nevezett tudósításom „*visszautasított*” kifejezését ez alkalommal van szerencsém helyesbiteni, illetőleg kibővíteni oly értelemben, a mint abban az Irodalmi Önk. Társulat is megállapodott. Az akadémai szék a Társulat kérvényét tényleg *elvetette*, de egyszersmind azt is elhatározta, hogy abban az esetben, ha a kör hajlandó a laphoz való viszonyát s a szerkesztői felelősséget szorosabban meghatározni s alapszabályait e szerint kipótolni, tehát hajlandó azt a szabadságot, melyet az eddigi szerkesztők élveztek, feladni** : a lap újból való megindíthatásának megengedését kilátásba helyezi. Amaz ominózus „*visszautasított*” kifejezésnek ilyenén enyhítése valóban szükséges is volt. — De az már cseppet sem volt szükséges és a Magyar Irodalmi Önképző Társulat *ilyet soha sem határozott*, hogy a nyilatkozat beküldőjének ilyeneket kelljen konstatálnia, miszerint „*távol van egész ifjuságunk attól a halfelfogástól, mintha a tanári karban ifjusági egyesületeink autonómiájának s a fegyelem korlátai közt mozgó szabadságának elnyomóját vagy csak korlátozóját is látná.*” E kijelentés velem szemben olyannak tűnik fel, mintha én e tekintetben az ellenkező nézetet vallanám; pedig úgy én, mint a sárospataki ifjuság minden egyes tagja tudjuk annyira szeretni és becsülni tanárainkat mint a nyilatkozat beküldője. Nekem ez odiózus ügyben ez a

* Ez „Önigazolást” is kiadták az *audiatur et altera pars* elvénél fogva, mint ez ügyben utolsó közleményt. Azonban bármennyire becsüljük is a nyilatkozót, akinek munkásságát ezután is szívesen látjuk lapunkban s kinek elnézését a véletlen-okozta késedelemért kérjük is: az igazság ez ügyben azok részén van, kik a tanári kar és ifjuság közötti békét és bizalmat helyre akarják állítani.

** Anélkül, hogy mélyebben akarnánk e dologba beavatkozni, személyes tudomás alapján jelezzük, hogy a Sárospataki Ifjusági Lap szerkesztésére a felügyelő tanárnak régebben is volt befolyása, de ez nem sértette és nem is sérthette az ifjuság önértetét, mert mintegy a bizalmas tanács jellegét viselte magán s kölesönös jóakarattal és bizalom mellett a legszebben ment minden. Az mindig káros következzésekkel jár, ha az ifjuság nyilvános szerepléseinek egy részét teljesen kiakarja vonni tanárainak ingerenciája alól, nem gondolván meg, hogy éppen tanáraihoz kell legközelebb állnia s az a tanári kar felelős is annak az ifjuságnak működéséért.

végző szavam Sárospatak, 1898. január 17. *ifj. Zsoldos Benő*, az „Ifjúsági Közlöny“ volt szerkesztője, a Magyar Irodalmi Önképző Társulat titkára.

— **Debrecen és az orsz. tanárgyűlés.** Debrecen város tanácsa mai ülésén vette tárgyalás alá a debreceni tanári körnek átiratát, amelyben jelenti, hogy az orsz. középiskolai tanáregyesületnek a városi tanács meghívása folytán Debrecenben tartandó ez idei közgyűlése előkészítésére bizottságot küldött ki, amelynek kiegészítésül a városi tanács tagjai közül is kéri néhány tagnak a kiküldetését. A városi tanács örömmel fogadta a tanári kör kezdeményezését s a maga részéről hajlandó miudent megtenni a közgyűlés sikerének emelésére, úgy erkölcsi, mint a közgyűlés bőkezűsége folytán rendelkezésre álló költség folytán anyagi tekintetben is s a maga kebeléből e bizottságba Simonffy Imre kir. tan. polgármestert, Roncsik Lajos kulturtanácsnokot, Oláh Károlyt, Szabó Kálmán aljegyzőt küldte ki s végül megbízta a küldöttséget, hogy végzendő munkájáról a tanácsnak időnként jelentést tegyen.

— **A pénzkölcsönzés megkönnyítése a debreceni ev. ref. egyháznál.** A debreceni ref. egyház a kölcsönügytelek lebonyolításának megkönnyebbítése céljából új szabályzatot alkotott, mely szerint: 1. Ezentúl nincsenek kötelezve a kölcsönt kérő felek folyamodvány benyújtására, hanem a hitelesített telekkönyvi kivonattal egyszerűen jelentkeznek az egyház igatató hivatalában. 2. Eddig a kikölcsönzött tőkét teljes egészében egyszerre kellett visszafizetni, ezen túl a részletekben való visszafizetés, a résztörlesztés is meg van engedve. A törlesztett összeg azonban az eredeti kölcsöntőke tíz százalékánál kevesebb nem lehet. A debreceni ev. ref. egyház pénztőkéi 6%-os kamattal mellett kölcsönöztek ki s azon előnyök van a kikölcsönzőre, hogy a kamatok nem előlegesen, hanem félvényként utólagosan fizetendők. Debrecen 1898. jan. 22. Szinay Gyula a debreceni ref. egyház gazdasági bizottságának elnöke.

— **A „Protestáns Közlöny“** nagyérdemű szerkesztője Szász Gerő csakugyan megszünteti, dacára annak, hogy pártolására az erdélyi viszonyok közt is elég előfizető jelentkezett. Ma kaptuk a nevezett lap utolsó számát. Ezt most csak regisztráltuk, mert ez ügyre majd bővebben visszatérünk.

Az „**evangelisatio**“ német földön. Ott született, ott nekedett fel s az evangélikus egyháznak a baja ott is ugyancsak kezd vele meggyülni. Poroszországban ugyanis a napokban tartott meg a IV. „Generalsynodus“ s a mint olvassuk, ezen a zsinaton a legfontosabb kérdések egyike volt az ugynevezett evangelisatio kérdése. Emlékiratában maga az ev. főegyháztanács vetette fel a kérdést s hívta fel a figyelmet arra, hogy az ugynevezett szabad evangelisatió az organisált egyházhöz s lelkészi hivatalhoz való viszonyát jó lesz törvényekkel szabályozni. A szónokok az evangelisatio szükségét *elvilleg* mind elismerték (s ki is ne ismerné azt el, mikor a templomi ige-hirdetés is az? Szerk.), de annak mai napság divatos üzése ellen kikeltek. Aztán 5 pontban határozatokat hoztak, melyek arra irányulnak, hogy az evangelisatio vonuljon a hivatalos egyház szárnyai alá. (Ref. Kirchenz.).

— **Joó István temetése.** E hó 23-án ment végbe ritkán tapasztalt részvét között kerületünk nagy halottjának a temetése. Ugy e napon, mint már előzőleg egymást érték a résztvevők a gyászos háznál. Egyesek és testületek élőszóval, táviratban és levélben adtak hangot a lesújtott család előtt annak a mélyen érzett fájdalomnak, mely őket a kiváló férfiú halála által érte. A debreceni ev. ref. gymn. tanári kara testüle-

tileg, a többi kerületi gymnasiumok képviselőik útján fejezték ki az özvegy előtt őszinte részvétüket. A közös gyászban osztozott s a temetésről nem maradt el a kerületnek egyetlen középiskolája sem. Debreczen egész társadalma imponans módon mutatta ki azt a nagy veszteséget, melyet a megboldogult halála által szenvedett. Osztály- sőt felekezeti különbség nélkül condoleált Kiss Áron püspök, gr. Degenfeld József főgondnok, Simonffy Imre polgármester mellett a kath. püspök Wolaffka Nándor is elment, hogy fájdalmát a mi egyházunkéval s a zokogó családdal összevegyítse. Távolról is özönnel érkeztek a gyászesemény leverő hatása alatt a táviratok és levelek, ezek között Darányi Ignác földművelési miniszteré. A családon kívül a debreczeni szabadelvű párt is, melynek az elhunyt elnökhelyettese volt, adott ki gyászjelentést, s egyszersmind az özvegyhez intézett levélben is nyilvánította mély részvétét. A család által kiadott gyászjelentés a következő: Özv. Munkácsi Joó Istvánné, Zágoni Széles Irma a maga valamint gyermekei Irma és István, és az összes rokonság nevében megtört szívvel jelenti a legjobb férjnek, a leggondosabb atyának és jó rokonnak Munkácsi Joó István urnak a tiszántúli ev. ref. egyházkerület középiskolai felügyelőjének, az egyetemes tanügyi bizottság elnökének, Debreczen szab. kir. város törvényhatósági bizottsága tagjának folyó 1898. évi január hó 21-én délután 1/2 órakor, életének 62-ik évében, hosszas szenvedés után történt elhunytát. A kedves halottnak földi maradványai folyó évi január hó 23-án délután 3 órakor fognak a N.-Péterfia-utcza (817.b) számú háznál tartandó ima után a Kossuth-utcza temetőben levő családi sírboltban öröknyugalomra tétetni. Debreczen, 1898. január 21. Legyen áldott emlékezte! A temetéskor telve volt gyászoló közönséggel a halottas ház tag udvara s a ház előtti széles utcarész. Az egyházkerület több vezérémbere, az egész főiskolai tanári kar, a többi gymn. képviselői, a debreceni lelkészi kar, a debreczeni szabadelvűpárt intézőbizottsága, a városi és megyei tisztikar, a városi törvényhatóság képviselőtestülete, az ev. ref. tanító testület, a nőegylet választmánya, az ev. ref. főgymn. ifjúsága és még sokan, igen sokan jelentek meg Joó István végtisztességtelén. A koporsónál a főiskolai énekhar gyszóvala és közénekelés után K. Tóth Kálmán imádkozott szívetépő hangon, költői szárnyalással s az imát követő végbúcsúszavakban tüntette föl s jellemezte az elhunytak érdemeiben gazdag életét. A temetőben Ferenczy Gyula, akad. tanár búcsúzott el az elköltözött nagy halottól. Beszédében a szeretet fényével s egy poetikus lélek nemes idealizmusával vonta be a bús temetőt s a bústemető által idő előtt elragadott derék, jó embert, akit közeli rokonának, az országoshírű Lugossy Józsefnek sírboltja fogadott be. A koporsóra a családon kívül temérdek koszorút küldtek tanintézetek, testületek, előkelőségek, jó barátok és ismerősök. A megboldogult részletes nekrológját mielőbb közöljük.

— **Sajtóhiba.** Mult számunk 42. lapján a felülről számított 6. sorban *Folytatás* h. *Vége* olvasandó; a 45. l. (alulról 11. sor) pedig a *Vége* köv. töröndő.

— **Vettük a következő gyászjelentést** s adjuk a testvér-egyházkerület veszteségének teljes átérzésével: „A kolozsvári ev. ref. collegium eljárósága és tanári kara mély fájdalommal jelenti, hogy Lészay Ferencz, nagybirtokos, az erdélyi ev. ref. egyházkerületi status curatora és igazgató tanácsosa, collegiumunknak

1872. óta főgondnoka, folyó hó 19-én délben, életének 74-ik évében meghalt. A hatalmas törzs, intézetünk negyedszázados erős támasza, oszlopa kidőlt. Küzdött, lelkesült egy hosszú emberöltőn át minden szépért, jóért, s ime családi boldogságának pótolhatatlan vesztesége gyógyíthatatlan sebet hagyott szívében, csak most tört kis virág maga után hívta őt is. Temetése folyó hó 21-én d. u. lesz Magyar-Gorbón. Kolozsvár, 1898. január 20.

Gróf Tisza Lajos.

A magyar közéletnek s a magyar ev. reformált egyháznak ismét nagy halottja van. Gróf Tisza Lajos, a dunamelléki ev. ref. egyházkerület főgondnoka, az 1891—93. évi zsinat nagy tevékenységű munkása, Szeged rekonstruálója. hosszú szenvedés után f. hó 26-án megszűnt élni életének 66. évében. Nagy tevékenységét fényes siker koronázta. Egyházának, királyának, polgártársainak bizalma és kitüntetései minden téren magas polcra emelték. Családja nem volt s grófi rangját és nagy vagyonát Tisza Kálmán gyermekei öröklék. Buzgó protestáns volt, aminek nemcsak az egyházi közéletben való munkásságával, hanem Ő Felsége személye körüli miniszteri állásában is számos jelét adta. Annak idején szóbeszéd tárgyát is képezte, hogy éppen vallása miatt nem volt grata persona az udvar egy részénél s ezért is vonult vissza elkedvetlenül. Életrajzi adatait röviden a következőkben adjuk: Gróf Tisza Lajos, Tisza Kálmán öccse 1832. szept. 12-én született Nagyváradon. Előbb bölcseleti, később jogi tudományokkal foglalkozott. A szabadság harc után hosszabb ideig külföldön tartózkodott. 1861-ben választották először orsz. képviselővé. 1867-ben Biharmegye főispánja, 1871—74-ben közlekedésügyi miniszter volt. Azután nagy külföldi utazásokat tett. Visszatérvén ismét képviselővé választották, 1879-ben a szegedi árvíz után mint királyi biztos ő vezette a hullámsírba dönt Szeged újjáépítésének nagy munkálatait. Szeged rekonstrukciója körül szerzett érdemeiért kapta a grófi rangot a királytól. 1892-ben ő Felsége személye körüli miniszterre lett. Élete utolsó éveiben Szeged belvárosi kerületét képviselte az országgyűlésen. Ő volt az országházépítő bizottság elnöke s főgondnoka volt a dunamelléki ev. ref. egyházkerületnek. Grófi címét és czimerét a múlt évben a király unokaöccseire a Tisza Kálmán fiaira is átruházta. Tisza Lajos gróf Debreczenel és a debreczeni ev. ref. egyházmegyével is szorosabb összeköttetésben állt. Növendéke volt a debreczeni főiskolának, Szőnyi Pál vezetése alatt; a jogot is itt hallgatta Szűcs Istvántól, a debreczeni ev. ref. egyházközség néhai nagyérdemű főgondnokától s Debreczen város történetírójától. Éveken keresztül gondnoka volt a debreczeni ev. ref. egyházmegyének is.

— Az előfizetőknek fele utófizetővé vált, vagyis maradt, ősi szokás szerint nem küldvén be januárban az előfizetési pénzt. A volt és jelen nyomda azonban — szintén ősi szokás szerint — pontosan megköveteli a maga jól megérdemelt pénzét. Itt azonban az a nehézség áll elő, hogy mi csak úgy fizethetünk, ha nekünk fizetnek. — Tisztelettel kérjük tehát az érdekelteket, szíveskedjenek az első negyed-, vagy félelvi előfizetési pénzeket mielőbb beküldeni. aki pedig ezt talán kivételesen nem tehetné, ne terhelheltessek egy levelező-lapon

velünk azt a határidőt tudatni, midőn fizetni fog. Igy kívánja ezt a rend és a kölcsönös bizalom!

Szerkesztői üzenetek.

F. F. urnak. Helyben. Hogy a „Keresztyén“ beküldött számában Bunyánról irt czikk tartalmán, meg azon a famosus versen megbotránkozott: azt teljesen értjük. De hisszük, meg fog nekünk bocsátani, ha lapunkban ezzel a dologgal nem foglalkozunk. Kiki olyan kalappal köszön, a milyen neki van. Ma a sajtószabadság korát éljük, a mikor Hazafi Verai Jánosnak, meg Tornyai vándor-lantosnak is szabad verset írni, sőt ki is nyomatni. Szerzője meg különben is „le van már aláarcozva eléggé“

TARTALOMJEGYZÉK: Joó István. B. L. — Államsegély és ref. gymnasiumaink. Dóci Imre. — A katolikus autonomia. a—r. — Tárcsa: A pszichologia legközelebbi feladatai a paedagógiában. dr. Pallagi Gyula. — Közéletünk: Az egyházi adózás reformja. Dr. Bartha Béla. — Lelkeszi értekezet Szatmáron. Nagy Lajos. — A békési ev. ref. egyház pusztulása. Veritas. — Különfélék. — Szerkesztői üzenet. — Pályázat. — Hirdetések.

Felelős szerkesztő: SASS BÉLA.

Szerkesztő-társak: Erőss Lajos és Bartha Béla dr.

Pályázat.

A dunántúli ev. reform. egyházkerület államilag segélyezett pápai ev. ref. főgymnasiumában üreseedésbe jött Rajs és rajsoló geometriai tanszékre.

A megválasztandó tanár köteles a főgymnasium bármelyik osztályában a szakmájába vágó, vagy azzal rokon tantárgyakat az egyházkerület által évenként megállapított tantárgycsoportosítás szerint heti 20 óra számig eltanítani.

A megválasztandó tanár évi fizetése 1200 frt alapfizetés, 200 frt lakbérletmény, 5 izben öt évi szolgálat után 100 frt korpótlék, a melynél a más intézetben rendes tanári állomáson töltött évek is fele részben beszámíthatnak, megjegyeztetvén, hogy a megválasztottat az egyházkerület idővel magasabb (1400 és 1600 frt alapfizetés) fizetési osztályba is sorozhatja.

A tanszék betöltése a dunántúli ev. ref. egyházkerület hatáskörébe tartozván, felhivatnak a pályázni akarók, hogy folyamodványukat, keresztelő levelükkel végzett tanulmányaikkal, tanári képzettségüket, eddigi szolgálatukat, egészségi állapotukat, igazoló bizonyítványaikkal, együtt 1898. évi március 1-ig küldjék be főtiszt. mélt. Antal Gábor püspök urhoz R. Komáromba.

Csak ev. ref. vallásu egyének vétetnek figyelembe. A megválasztott tanár az országos tanári nyugdíjintézetnek jogositott és kötelezett tagja.

Állomását a megválasztott tanár 1898. szept. 1-én szaktudományához tartozó értekezéssel köteles elfoglalni

Ha alkalmas pályázók hiányában tanári oklevéllel nem bíró tanárjelölt választatnék meg helyettes tanárul annak évi fizetése 800 frt lenne. Tartozik azonban oklevéllet egy év alatt megszerezni s ha a kívánalmaknak megfelel, akkor a rendes tanárok fizetési osztályába besoroztatik.

Pápán, 1898. jan. 20.

Darányi Ignács,
főisk. világi gondnok.

Csike Lajos,
főisk. egyházi gondnok.